

II. KAPITOLA

PSYCHOANALÝZA A KRITICKÁ TEORIE MÉDIÍ: MASOVÁ KULTURA JAKO OBRANNÝ MECHANISMUS

STRUKTURA PŘEDNÁŠKY:

- A/ SPOLEČNÁ VÝCHODISKA PSYCHOANALÝZY A KRITICKÝCH TEORIÍ MÉDIÍ
- B/ NEVĚDOMÍ A NEVĚDOMÉ DUŠEVNÍ PROCESY
- C/ PŘEDVĚDOMÍ, CENZURA A PRINCIP REALITY A PRINCIP SLASTI
- D/ PSYCHOANALÝZA A SEN, SEN A KULTURNÍ PRODUKCE (REKLAMA)
- E/ TEORIE LIBIDA (pokračování IV. Kap.)
- F/ ZÁKLADNÍ STRUKTURY OSOBNOSTI: ONO, JÁ, NADJÁ
- G/ OBRANNÉ MECHANISMY JÁ, POPULÁRNÍ KULTURA JAKO OBRANNÝ MECHANISMUS

Psychoanalytická teorie patří spolu s **marxismem**, **strukturalismem** a **fenomenologií** mezi klíčové filozofické doktríny, které nám pomáhají porozumět povaze současné kultury – tedy i kultury masové či populární.

Nejde jí ale o **PRAVDU** či **OBJEKTIVNÍ REALITU**, spíše naznačuje na základě čeho jsou formovány naše hodnoty, vzorce chování, směřování západní civilizace.

Psychoanalýza se objevuje téměř paralelně s prvními pokusy reflektovat fenomén **masové kultury** či **přesněji** diskusi o masových hnutích a efektech propagandy, filmu a rozhlasu před II. světovou válkou.

Freud vytvořil jazyk vhodný pro pojmenování
kontradikcí moderní společnosti a **nabídl**
konceptuální aparát diagnostikující krizi
modernity.

Otevírá prostor pro takovou reflexi médií, která
rozumí (snaží se porozumět) hlubším příčinám, proč
je užíváme danými způsoby.

JDE O METODU, JEJÍMŽ PROSTŘEDNICTVÍM MŮŽEME
NAHLÍŽET MEDIÁLNÍ OBSAHY I JEJICH KONZUMACI
JAKO

FORMU OBRANNÉHO MECHANISMU JÁ.

Psychoanalýza není jen:

- 1/diagnostickou a terapeutickou metodou,
- 2/ ale i teorii celku duševního života a
- 3/ defacto proti Freudově vůli, stala se i filosofickou doktrínou.

Tři hlavní směry v psychoanalyticky orientované sociální teorii:

1/ vztahuje k pre-Oidipálním procesům

2/ k tématu formování subjektivity

3/ k postmodernismu

PSYCHOANALÝZA A KRITICKÉ TEORIE MÉDIÍ

a/ významný je už Freudův přínos k problematice davového chování (jeho polemika s Le Bonovým pojetím masy)

b/ tvoří základní argumentační východiska představitelů „kritické teorie“ první generace Frankfurtské školy (Adorno, Markuse, ale i Fromm)

c/ její přímé využití najdeme v koncepci tzv. narcistní kultury Christophera Lashe reflektující nastupující etapu pozdní modernity a její důsledky pro postmoderní psyché (Ch. Lasch, J. Lipowetzky)

d/ představuje jeden z nástrojů kritické reflexe masové i populární kultury (tzv. populárních požitků či slastí). Psychoanalytická teorie je využívána při analýzách mediální produkce (britský mediální časopis SCREEN, koncepce vizuálních slastí a voyérismu Laury Mulvey)

d/ tvoří integrální součást poststrukturalistických kritických teorií, které staví svou argumentaci i na teorii formování lidské subjektivity, jak ji předkládá francouzský psychoanalytik Jacques Lacan.

e/ speciální roli hraje ve výzkumu kyberkultury. Při analýze rekonstituce subjektu v kyberprostoru (Ch. Turkle, T. Brennan, S. Zizek)

f/ specifické využití „psychoanalýzy“, resp. využití jakéhosi kanonizovaného zásobníku psychoanalytických symbolů, situací či slovníku v jazyce populární produkce – mýdlové opery, telenovely.

Freud (Sigismund) - otec Jakob Kolomon se poprvé oženil v šestnácti letech. Přišel z Haliče a živil se jako překupník. Maminka pocházela z Ruska. V kolébce Sigmunda Freuda, respektive psychoanalýzy se tak setkávají dva klíčové motivy - **židovství a rozličné národnostní vlivy (Freud přichází na svět 6.5. 1856 V Příbore). V příborské matrice je však uveden 3. březem. Místo Mai Martz - chybný úkon).** Otcí bylo 40, matce 21. Umírá mu po osmi měsících mladší bratr, první pocity viny.

Hebrejské jméno zní **Schlomon Simcha (radující se z moudrosti).**

Po třech letech do Vídně. V šestnácti se vrací, aby prožil platonickou lásku k dceři továrníka Flusse. **Vychováván českou chůvou, která jej seznamuje s katolictvím. Pět sester a bratr Alexander.**

Jeho vztah k otci je velmi ambivalentní a těžko nese otcovu pokoru a snášení urážek židovství. Role otce hraje pak v jeho teorii významnou roli, a to nejen v souvislosti s oidipovským komplexem tak i při jeho vztahu k náboženství. Bůh je podle Freuda utvářen podle otce, náboženství se rodí z touhy po otci... **bůh je podle něho jen posvěcený otec. Výklad snů vnímá jako součást sebeanalýzy po smrti otce, podle něho nejvýznamnější událost a ztráta pro muže.**

■ Při studiích zakouší antisemitismus. Hlásí se na medicínu. V jeho osobnosti se střetají dvě tendence analyticko-kritická a poetická. **Na medicínu se hlásí podle vlastních slov inspirován Goethovou poeticko-filozofickou básní příroda.** Od roku 1876 pracuje v Bruckově fyziologické laboratoři. 1881 promuje z medicíny. O rok později se kvůli finanční situaci vzdává teoretické kariéry a přechází do všeobecné nemocnice.

■ 1885 se žení s Martou Bernaysovou je odkázán na podporu. Na doporučení Ernsta Brucka odjíždí **na stipendium do Paříže k Charcotovi, kde se seznamuje s jeho koncepcí hysterie a hypnozy.**

■ 1886 jako neurolog s vlastní praxí. Experimentuje s kokainem.

■ **1889 odjíždí do Nancy k Lillebautovi a Bernheimovi. Mezi léty 1888-1895 se stává otcem šesti dětí poslední je Anna (1895).**

■ **Setkání s Breuerem - kazuistika dívky, které Breuer léčil hysterické záchvaty hypnózou, vyléčení se dostavuje v okamžiku, kdy jí nechává vyjádřit v hypnóze afektivní fantazii, která ji ovládala. 1895 Studie o hysterii.**

■ 1900 Výklad snu.

■ 1902 se stává mimořádným profesorem. V tomto roce se tvoří okruh lidí, kteří si začínají sdělovat poznatky z psychoanalytické praxe. Stecke, Rank, Ferenczi, Adler, později Jung, Bleuler, Zweig, Federn.

■ 1908 první setkání v Salcburku. Založen psychoanalytický časopis

■ 1909 Cesta do USA Clark University

■ 1910 Založena první psychoanalytická společnost – první předsedou C. G. Jung.

■ 1920 psychoanalytická poliklinika v Berlíně Max Eitington. S. Ferenczi začíná přednášet psychoanalýzu na univerzitě

■ 1922 - v Moskvě založen státní ústav pro psychoanalýzu.

■ 1923 – Freudovi diagnostikován sarkom – od té doby prodělal 32 operací

■ Po nástupu nacistů v Rakousku jej chtějí internovat po té co zavřeli jeho dceru Annu. Je mu dovoleno vycestovat a na přímluvu amerického prezidenta Roosewela (Bulitt). Musí zaplatit „výkupné“ 5000 dolarů – platí za něho jeho žákyně - řecká princezna Anna a Marie Bonapartová. Londýn Hampstead – Merry's field garden 23.9. 1939 Umírá.

■ **OSOBNOSTNÍ i KULTURNÍ PODMÍNKY VZNIKU PSYCHOANALÝZY**

■ 1/ rodinné prostředí národnostně smíšené - dominující židovství. Patriarchální rodina.

■ 2/ inteligence a výjimečný pozorovací talent. Vášně a věčnost. Autoritativní rysy. Končí pesimisticko-skeptickým postojem.

■ - **Graf Wittgenstein “ Freud byl geniální osamocenou osobností s dalekosáhlým nedostatkem osobnostních vztahu (schizoid). Tragédie génia, který nenalezl rovnocenného partnera.**

■ - Pro psychoanalýzu je typická tendence k **“přehodnocení všech hodnot.”** Neúprosná pravdivost k sobě. Freudova koncepce pravdy se kryje s oním lidovým řekl mu pravdu do očí. **Výsledkem Freudovy vysvětlovací metody je minuciozní rozpracování tzv. stinné stránky člověka, jak ji neznala žádná doba před námi. Není podstatný stín, ale postava, která jej vrhá.**

■ - Freud se nezřídka přirovnává k **advokátu diaboli**, který se sám ďáblu neupíše.

■ 3/ Sám Freud velmi asketický Jekkyll a Hyde. Pesimismus síly? Ač sám bořitel autorit sám **vystupuje velmi autoritativně.** Nastavuje nové hodnoty a ty žárlivě střeží. Vzniká tak nové náboženství. **Mesianistické aspirace.**

VÝCHOZÍ RÁMEC: NEVOLNOST, NEPOHODLNOST V KULTUŘE

Mohlo by se zdát, že uvažovat o kultuře optikou takových pojmů jako je jednota a řád je dnes poněkud mimo čas. V době postupující globalizace, a multikulturalismu se zdá, že svoboda jedince vládne světu.

Pozdněmoderní společnosti v éře deregulace, privatizace a liberalizace či globalizace de facto vytěsnily

Freudovu „kulturu disciplíny“ a nahradily ji

„KULTUROU TOUHY“.

- **Kulturní recepci psychoanalýzy můžeme rozčlenit do dvou základních rovin, respektive dvou soupeřících typů racionality:**

I. Tradiční v. posttradiční

II. Moderní v. postmoderní

■AD I/

- Psychoanalýza je součástí procesu destrukce metafyzických diskontinuit a jejich nahrazování post-metafyzickými kontinuitami.
- Freud na konci první světové války hovoří v této souvislosti o tísni moderního člověka, kterou shrnuje ve svém bonmotu o **třech lidských příkořích, která způsobila lidskému narcismu novověká věda.**

- 1/ První je kosmologické příkoří způsobené Koperníkem, který nechal zmizet zemi ze středu univerza.
- 2/ Druhým je biologické a evoluční příkoří, které způsobil Darwin, když z lidí učinil bratrance a sestřenice primátů.
- 3/ Třetí příkoří působí psychoanalýza, která vzala měšťanskému subjektu iluzi, že je pánem ve svém domě.

Došlo tak k tomu:

1/ zrušení metafyzické bariery mezi pozemským světem a nebesy.

2/ k relativizaci metafyzických diferencí mezi člověkem a zvířetem

3/ rozbití metafyzické zdi mezi vědomým, racionálním a nevědomým, pudovým

■ Zbývá poslední metafyzická diference mezi

4/ člověkem a strojem, respektive mezi zrozeným a uměle vytvořeným (kyborgizace životního světa).

■ Situaci pozdněmoderního člověka lze popsat jako „odsouzení k důvěře“, resp. ke kooperaci a komunikaci.

■ Nic jiného nám nezbývá!?

■ AD II/

a/ V moderním rámu se jeví Freudovo pojmenování nevědomých fantazií, přání, úzkostí cirkulující na hranici našich osobních sociálních životů jako ohrožující.

Nevědomý svět nám hrozí rozbitím řádu, hranic, bezpečné sociální struktury.

CIVILIZAČNÍ NEVOLNOST

- **To co nazýváme civilizací je příčinou našeho strádání** a bylo by pro nás příjemnější vrátit se do primitivnějších vývojových podmínek.
- Civilizace si ve své vrcholné fázi vynucuje příliš mnoho odříkání, které vede k vytěsňování civilizačně desaprobovaných způsobů jednání.
- To vede k tomu, že se vytěsňené neodbytně vrací v podobě různých psychických (neurotických) symptomů. **Civilizace podle Freuda páchá skrze návrat potlačeného sebevraždy.**

- Smysl života je **určován programem principu slasti**, který ovládá činnost duševního aparátu od počátku. Jeho účelnost je nepochybná, ale jeho program je v rozporu s celým světem, makrokosmem i mikrokosmem. Je prostě neuskutečnitelný.
- Úmysl, **aby byl člověk šťasten není v plánu stvoření obsažen**. (stav slasti navíc obtížně snášíme/ viz Goethe – „nic se nesnáší obtížněji než řada krásných dní“).

- Abychom unesli tuto fatální civilizační nevolnost **neobejdeme se bez OBRANNÝCH MECHANISMŮ - úlevných prostředků, rozptýlení, která nám dovolují “nevidět, necítit” utrpení, náhradních uspokojení, která utrpení zmenší, a opojných prostředků, které nás činí necitlivými.**
- **Podle Freuda je člověk moderní civilizace opírající se o své pomocné orgány v pozici Boha s protézami, které mu ještě zcela nepřiřostly.**
- Tato podobnost s Bohem se bude zvětšovat. V současné době však člověk s touto podobností není šťastný. Životní úděl je podle Freuda příliš těžký, přináší příliš hořestí a zklamání

V postmoderní perspektivě

se setkáme naopak s akceptací kontradikcí současného života, glorifikací plurality, ambivalence, nejistoty.

V tomto smyslu bychom mohli tvrdit, že

**POPULÁRNÍ KULTURA FUNGUJE JAKO
OBRANNÝ MECHANISMUS JÁ
V PODMÍNKÁCH POZDNĚMODERNÍ
SPOLEČNOSTI**

SPOLEČNÁ FILOZOFICKÁ VÝCHODISKA

PSYCHOANALÝZY A KRITICKÝCH TEORIÍ MÉDIÍ

Freud se snaží vždy držet distanci k filozofii, ale nemůže popřít svůj sklon ke spekulativní formě uvažování. V jeho textech je patrný vliv

a/ I. Kanta

b/ F. Nietzscheho a A. Schopenhauera

c/ nepřímo, nechtěně (nevědomě?) i Marxe

d/ judaismu (Kabala, Talmud)

A/ E.KANT

- Metoda kopernikánského přehodnocování ,
- Kritika čistého teoretického rozumu
- O metafyzice,
- Kopernikánský obrat v metafyzice.

U Kanta vede tento obrat k následujícímu východisku:

- **Chceme-li se dobrat pravdy o pojmech nesmíme je hledat ve věcech, ale v pojmech.**
- **Podstata věcí není taková jak se nám jeví.**

- Kantovo kritické zkoumání vrcholí v koncepci “věci o sobě”. Poznáváme jevy, nikoliv věci o sobě. Věc o sobě znamená nepřekročitelnou mez našeho poznání, její podstata je nepoznatelná.
- Vše co je náš rozum schopen myslet myslí pouze diskurzivně tj. jen za postupného ujasňování pojmů. Absolutní subjekt tomuto myšlení schází.
- Podobně je to s psychoanalytickým pojetím JÁ, které netvoří takovou podstatu, ale je pouhým výrazem pro to, co označujeme vnitřním smyslem.
- *Já jako produkt zrcadlových odrazů (Lacan).*

- Freud byl původně toho názoru, že jeho **nevědomí lze klást paralelně ke Kantově “věci o sobě”**, postupně ale tento pohled koriguje:
- **A/ Freudovo přijetí pojmu **nevědomí** znamená na jedné straně **rozvinutí primitivního animismu (Cassirer)****
- **B/ a na druhé straně je pokračováním korektury, o kterou se pokouší Kant a varuje nás, abychom neztotožňovali subjektivní podmíněnost našeho vnímání s nepoznatelným vnímaným.**

- **Psychoanalýza tak připomíná, abychom nekladli vědomé vnímání na místo nevědomého procesu, který je jeho objektem. (Screen theory – filmové diváctví)**
- **Podobně rozlišuje Freud (stejně jako Kant) mezi kauzalitou (proto, že) a finalitou (proto, aby).**
- **Kauzalita má podle něho nižší hodnotu, jelikož nemůže zprostředkovat vědění. Například snová práce tendující ke splnění přání je podle Freuda spíše finalitním fenoménem.**

■ B/ F. NIETZCHE, A. SCHOPENHAUER

Vliv na koncepci sexuality i roli mechanismu potlačení.

- **Pojem ONO-ID přejímá psychoanalýza de facto přes Grodecka od Neitzcheho.**
- **Učení „o věčném návratu téhož“ je psychoanalyticky vysvětlováno jako niterné vnímání a znázornění periodicity.**
- **Nutkání k opakování hraje roli při koncepci pudu smrti.**
- **Vliv Shoppenhauera v koncepci mateřské role.**

■ C/ K. MARX

- *De omnibus dubitandum est (je nutno o všem pochybovat)*
- *Nihil humanum a me alienum puto (nic lidského mi není cizí)*
- *Pravda nás učiní svobodnými.*
- V obou koncepcích je zřejmý **prorocký mesianismus** i jeho ukotvení v řecko-římské a křesťansko-židovské tradici. Židovství působí více u Freuda.

- **Marxovo téma odcizení. Naše vztahy ve společnosti se začaly utvářet dříve nežli je můžeme určovat.**
- Touha najít cestu ke svobodě, závislost na silách, které je třeba teprve poznat a ovládnout rozumem.
- **Oba vycházejí z předpokladu, že představy člověka o sobě samém, o svém místě ve společnosti jsou iluzivní.**
- **Oba vidí poslání v rozbití tradičních iluzí a prokázání sil v pozadí.**
- **Nietzcheho přehodnocování všech hodnot nabývá u obou praktických a systematických vlastností.**
Rozcházejí se ale v místě řešení: MARX- společnost/
EPICUR - jedinec

■D/ VLIV ŽIDOVSKÝCH A MYSTICKÝCH TRADIC

„Psychoanalýza je nejnovější židovská nemoc“ - Karl Kraus.

■Freud byl ovlivněn tradicemi židovské mystiky, ačkoliv tyto prameny neuvádí (D. Bakan). Dobová atmosféra: Hilsneriáda 1899, Deyfusova aféra.

1/ **Vliv židovských sektářů-reformátorů** hlásících se k prorokovi Babbataiu Zévimu, který hlásal nutnost odklonu od Mojžíšského náboženství. V práci **Totem a tabu** předkládá Freud **motiv otcovraždy** (vražda krále, vůdce praotce).

■Cesta k poznání podle Zéviho vede přes prožitek dobra a zla v němž hraje značnou roli sexualita:

- **Bisexuální idea Boha-muže-ženy** příkládala rituální význam sexuálním praktikám.

- **Kořen zla je v Bohu**. Spásu lze dosáhnout oddáním se hříchu.

- **Sexualita je výrazem osobní svobody**, niterným jádrem člověka.

■Současně zdůrazňuje Zévi racionalismus a vede tak k sekularizaci kabaly.

2/ Chasidské vlivy

- Freud znal **kabalistickou mystiku** učení o “bráně života, a předurčenosti délky života atd. Judaice a spisy mystické židovské tradice byly součástí Freudovy knihovny. Navíc na něj měl vliv i otec jeho ženy rabín Bernays a kolega Josef Breuer.
- **Detailní shody s kabalistickými praktikami a psychoanalýzou:**
 - a/ V knize **Zohar** nacházíme několik variant techniky **volných asociací** užívaných k **hlubšímu porozumění náboženských textu**. Například Abulafiova metoda “**přeskáčky**”.
- je zde také idea **bisexuality** - představa, že lidé měli původně k dispozici **ženské a mužské prožitky**.
- Požadavek **mystického zasvěcení** není daleko od **předpokladu psychoanalytického tréninku**.

- b/ výklad snů** má úzký vztah k traktátu **Berakoth**.
- Zde se objevuje dělení snu na části, uznání možné platnosti alternativních významů snu.
 - **Vliv numerologie** - přesvědčení o symbolickém významu čísel a jejich roli v životě. Toto téma otevírá Freud v **Psychopatologii všedního života, Výkladu snů**.
 - **Kabalistika** užívá **slovních hříček** jako vhodných nástrojů k odhalení skrytého smyslu.
 - V **Abulafii** nacházíme ideu “**přenosu**” mystický adept skrze identifikaci s učitelem dochází k identifikaci s Bohem.

1/ NEVĚDOMÍ A NEVĚDOMÉ DUŠEVNÍ PROCESY V KULTURNÍ PERSPEKTIVĚ

- Nevědomí není Freudovým “vynálezem“. Původně s tímto pojmem pracovali především už presokratici (Plotinos), dále např. Platón, Sv. Tomáš, Leibnitz, Shoppenhauer, Nietzsche.
- U Platóna lze tento pojem vysledovat v jeho teorii poznání jako **rozpomínání** se na přítomnou, ale toho času nevědomou sféru poznatků, která je v duši přítomna jako potenciální vzpomínka na pobyt v říši idejí před zrozením.

SCHÉMA

■ Hartman rozlišuje nevědomí:

- 1/ **fyziologické** - zahrnuje ústřední podněty a dispozice, je současně životním principem tvořícím základ tělesných a duševních jevů
- 2/ **relativní** - obsahuje podprahový materiál k nadprahovému zpracování jeho výsledku
- 3/ **absolutní** - zahrnuje nevědomé psychické reaktivní činnosti, zhodnocuje podněty přepracované relativním nevědomím, které vyšly z fyziologického nevědomí a produkuje synteticky duševní fenomény.

Klíčová otázka:

Vykazuje mimovědomá oblast aktivitu, která je psychologicky specifická?

Klasická psychoanalýza vychází z toho, že existují obsahy, které jsou lokalizovány mimo vědomou oblast a odtud intervenují do oblasti vědomé.

Mezi nejčastější **námitky** patří:

- 1/ „nevědomé“ představuje de facto pouze **mimovědomé dění**, na jehož vysvětlení de facto bezezbytku **postačují fyziologické principy**. Promítáme nevědomé **duševní kvality do oblastí, kde můžeme mluvit jen o fyziologických dějích**
- 2/ nevědomí je produktem substancializování zkušenosti, tak že si **neuvědomujeme všechny články řetězce vedoucího k obsahům našeho vědomí**
- 3/ obsahy vědomí nikam nemizí, **pouze nejsou aktivovány**
- 4/ jde o **metafyzický pojem, vědomí nemá stupně, buď je nebo není**

■ **Neurorfyziologický VÝZKUM** (Zajonc, LeDoux, Pribram, Gibson) **ALE POTVRZUJE, ŽE:**

1/ pokud by měli kritici pravdu, pak by museli dokázat, že mimovědomé faktory nevykazují aktivitu odlišnou od biologických procesů a museli by být přístupné metodám vhodným pro zkoumání takových orgánů jako srdce či plíce, respektive mozek.

Například **hysterici** často působí na své pozorovatele jako by u nich šlo o volní procesy. Odtud představa, že **jsou simulanti** tj, že zatajují podíl vědomého záměru na vzniku symptomu.

2/ o fyziologických dějích můžeme hovořit při vědomé činnosti a přece ji nevysvětlují,

3/ fyziologii mozku nelze zcela ztotožňovat s psychickými ději

- První Freudovo vymezení **NEVĚDOMÍ** z roku 1895 (Studie o hysterii) je dosti poplatné koncepci francouzských psychiatrů a chápe nevědomí jako:
- **“CIZORODÉ TĚLESO, KTERÉ PRONIKLO DO PSYCHÉ, ALE NENÍ SPOJENO ASOCIATIVNÍMI VAZBAMI S OSTATNÍMI PRVKY VĚDOMÍ, A TAK ROZRUŠUJE JEHO JEDNOTU.”**
- **V normálním životě k němu má blízko snění (Charcot například chápal nevědomí jako pevný a navždy daný přívěsek duševního života).**
- V tomto období (zhruba do publikace Studie o hysterii) chápe Freud nevědomí jako do jisté míry **náhodný jev**, chorobný přívěsek psychiky, cizorodé těleso, které proniklo pod vlivem náhodných okolností do duše člověka se sklonem k hysterii.

TOPOLOGICKÝ MODEL TEORIE CELKU DUŠEVNÍHO ŽIVOTA

Schéma: Tři oblasti psyché:

A/ vědomí,

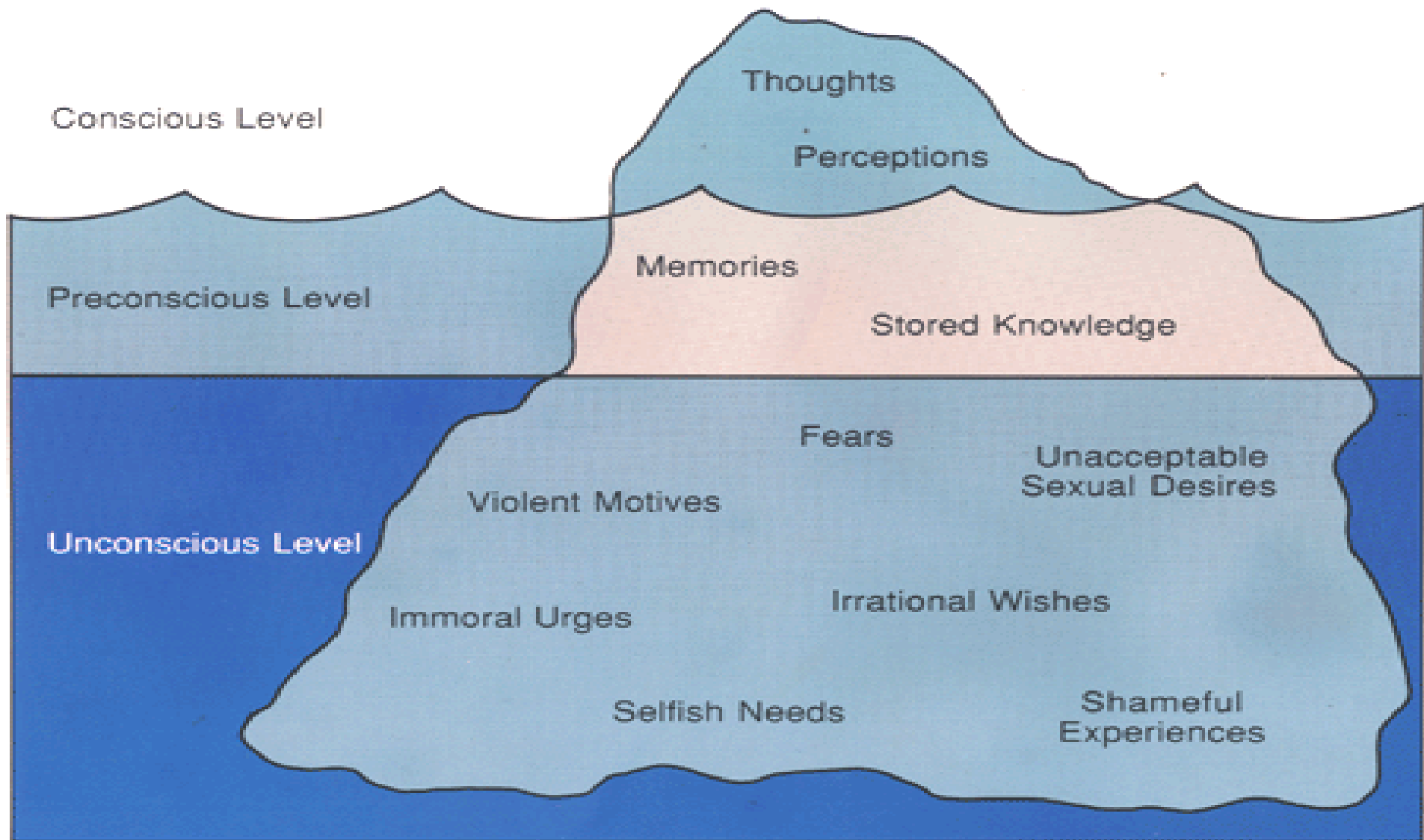
B/ předvědomí

C/ nevědomí

Tyto tři oblasti se nacházejí ve stavu **vzájemného působení**.

1/ Každý duševní akt je třeba podle Freuda analyzovat jako výsledek soupeření a boje mezi vědomím a nevědomím. Jako výsledek momentálně dosaženého poměru těchto neustále soupeřících stran

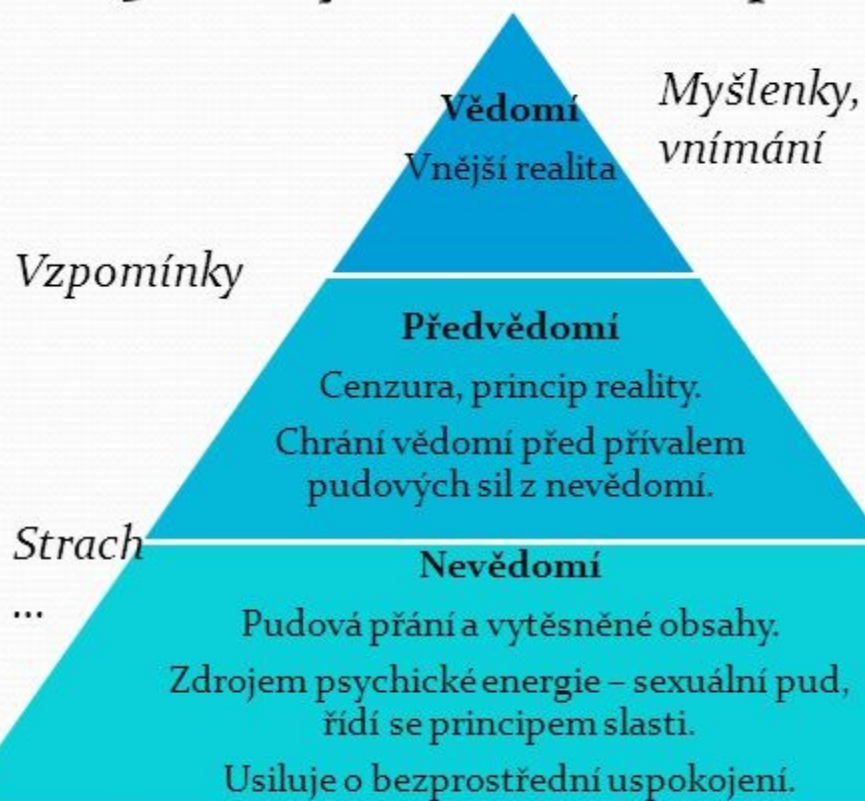
PERS 5 Freud's View of the Human Mind: The Mental Iceberg

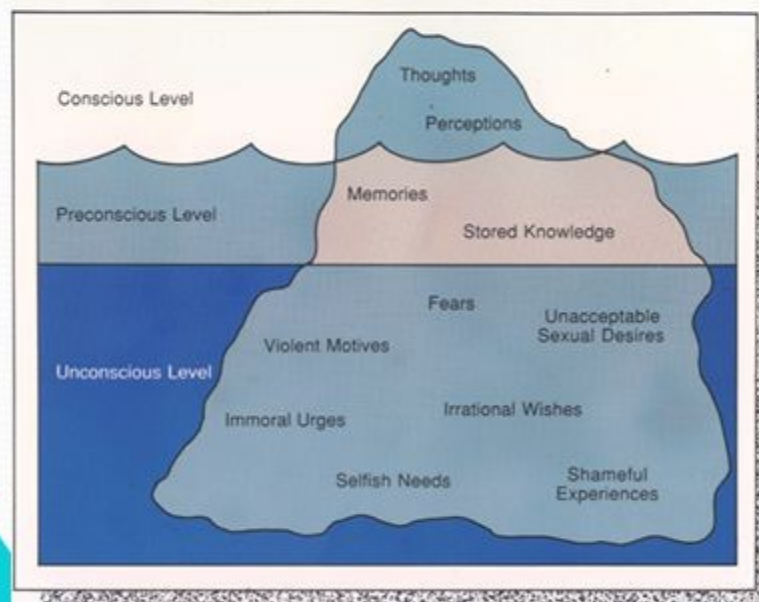
Modely lidské psychiky

Topografický model 1900

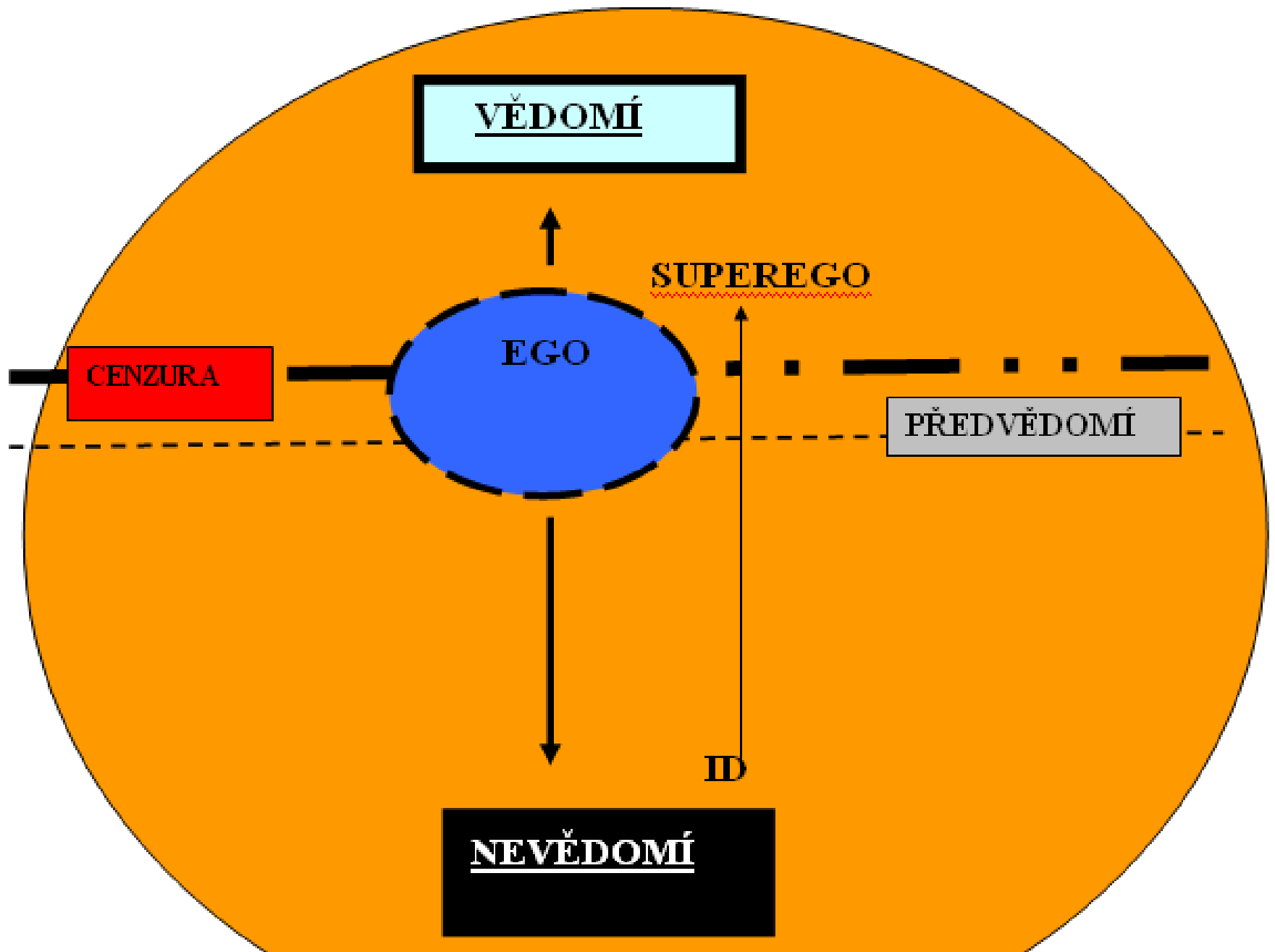
- 3 vrstvy – nevědomí, předvědomí a vědomí.

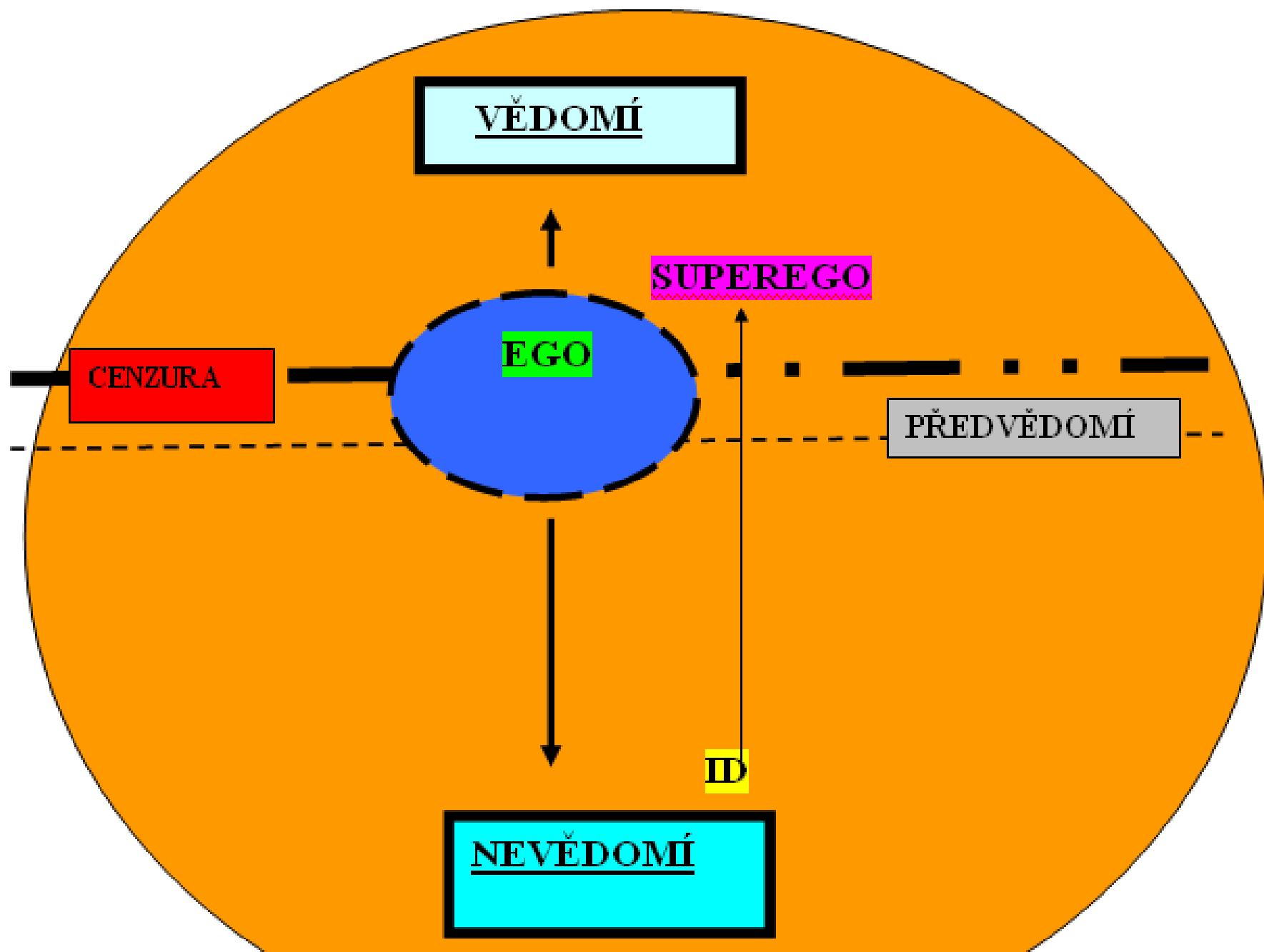
PERS 5 Freud's View of the Human Mind: The Mental Iceberg

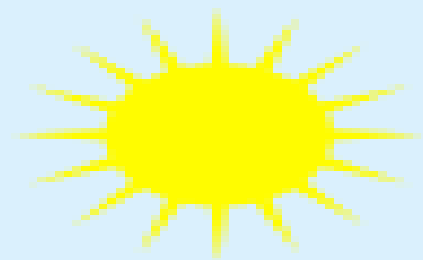
TOPOLOGICKÝ MODEL TEORIE CELKU DUSEVNIHO ŽIVOTA I.

TOPOLOGICKÝ MODEL TEORIE CELKU DUSEVNIHO ŽIVOTA

Vědomí

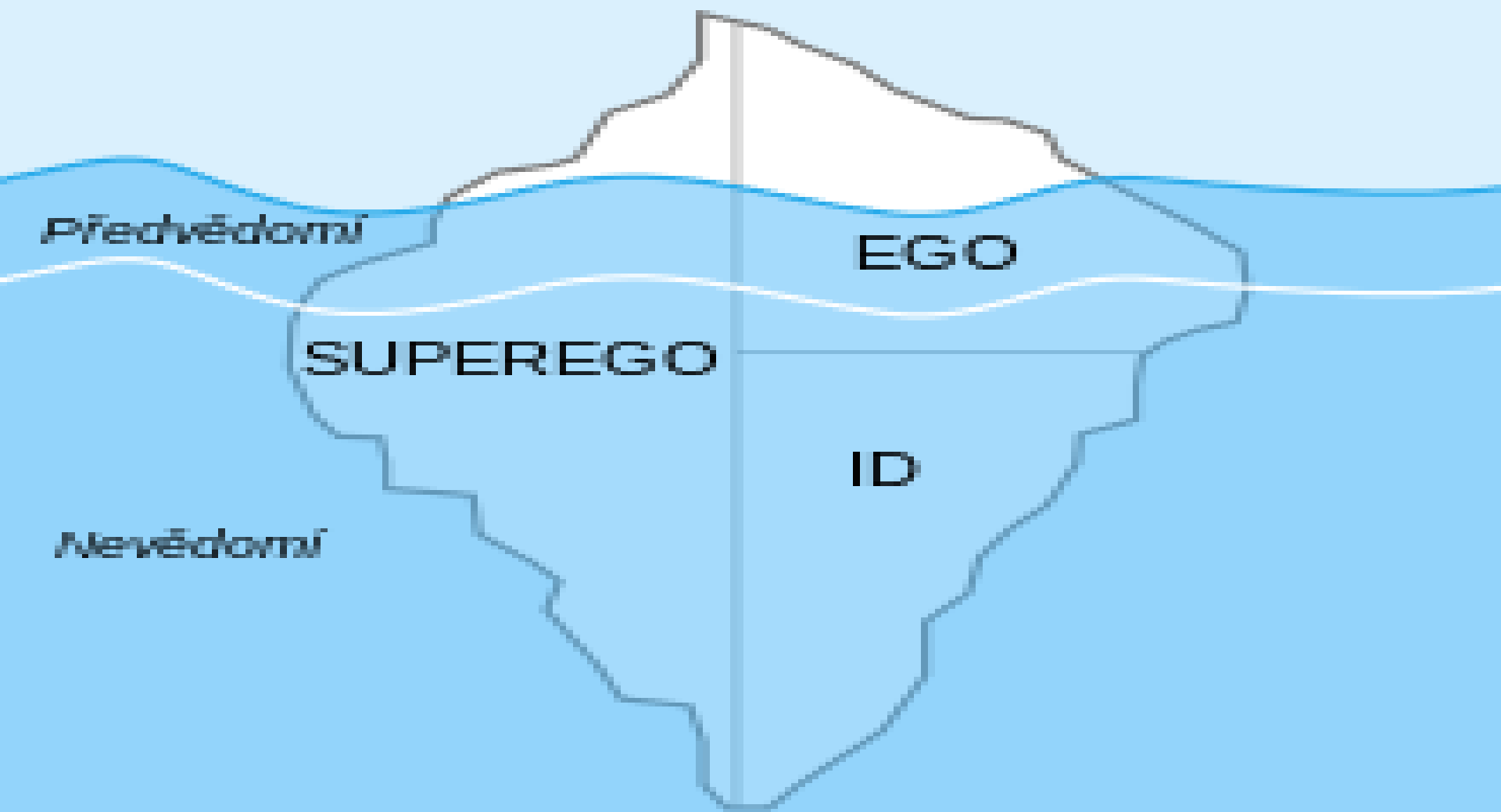
Předvědomí

EGO

SUPEREGO

ID

Nevědomí

2/ Vědomí je vždycky falešné a tendenční. (viz. RECEPCE MEDIÁLNÍCH OBSAHŮ – metodologické problémy recepční analýzy).

- Freud původně chápe nevědomí jako říši stínu, ve které žijí utlumené úmysly, které se však mohou vynořit a zmocnit těla, jež je jinak podrobena vědomému Já (Ichbewusstsein)

- Postupně se však **NEVĚDOMÍ** stává ve Freudově koncepci příkladem toho nejvyššího a nejnižšího v člověku a chápe nevědomí jako:
 - ”**nadřazenou inteligenci, element,** který existuje jako“ odloučená psychická skupina”.

- Ve „Výkladu snů“ již definuje nevědomí Freud

“jako větší kruh, který zahrnuje menší kruh vědomí. Všechno vědomé má předběžný stupeň nevědomý.”

- V tomto pojetí se již dynamizuje vztah mezi vědomím a nevědomím a Freud jej vyhlašuje za trvalou a zákonitou formu psychického života. První zkušenost s fungováním nevědomí zažívá Freud na stáži u Charcota.

- **KAZUISTIKA:** Žena dostává v posthypnotické sugesci příkaz až Vás probudím půjdete do rohu vezmete deštník, který tam leží a otevřete jej.
- Freud vychází z toho, že **nevědomé duševno můžeme odvodit z určitých projevů**, tak jako z určitých projevů vyvozujeme duševní život druhých lidí.
- **Nevědomí an Sich je nesmysl.** Nevědomí je podle Freuda **zdrojem psychických sil a energií pro všechny oblasti kulturní tvorby a především umění.**

- Obsah nevědomí Freud nevidí jako náhodný, ale nachází v něm některé typické, pro všechna individua společné, skupiny zážitku (komplexů) převážně sexuálního charakteru.
- Tyto komplexy jsou potlačovány a vstupují do nevědomí v přísně určených, opakujících se obdobích života každého člověka.

Freud vychází z představy, že

nevědomé duševno se odhaluje či prolamuje prostřednictvím určitých projevů.

Hovoří v této souvislosti o chybných úkonech - zapomenutí, přeřeknutí, zaškobrtnutí a o snech.

ZAPOMENUTÉ FOTOGRAFIE.

- Myšlenkový proces vidí Freud jako proud, ze kterého vidíme jen povrch.
- Lze jej tedy přirovnat k orchestru, ze kterého bychom slyšeli jen ty hlasy, které reprodukují hlavní melodii a disonance nám přitom unikají. Vyslovení myšlenky je tedy již výsledkem určité volby, která odmítá jiný pojem, jinou myšlenku.
- Myšlenkový proces, který předchází verbalizaci, musí být pojímán jako boj vzájemně se vylučujících pohnutek.
- Právě v podobě přeřeknutí se mohou prosadit ve slovech i některé pohnutky proti naší vůli.

- **PŘÍKLAD: Mediální diskuse – agování, body language.**
- **Tento problém zachycují i filosofické diskuse o původním protismyslném či dvojsmyslném významu slov. Latinské „sacer“ znamená svatý i proklatý, německé „boden“ znamená horní i dolní část obydlí (česká půda).**
- **Freud si všiml, že v každém kladu zaznívá nějakým způsobem i jeho protiklad, který musí být umlčen. Tak pracují např. sny.**

■ Pojem **NEVĚDOMÍ** tak vyjadřuje **aktivitu nebo mentální stav, jehož příčiny si osoba není vědoma.**

■ Jde o popis oblasti iracionální dynamiky duševna. V podstatě se jedná o nevědomé představy, myšlenky, city snahy a jednání.

■ Mezi vědomím a nevědomím existuje **plynulý oboustranný přechod.** Nevědomí poskytuje klíč k pochopení podstaty vědomého duševního života.

CHYBNÉ VÝKONY

prostřednictvím kterých na sebe nevědomí upozorňuje se často projevuje jako konflikt vědomých a nevědomých tendencí (viz. chybné úkony politiků v médiích).

Vedle snu je dalším indikátorem role nevědomí:

- přeřeknutí, zapomenutí,
- psychický automatismus,
- neurotické reakce,
- symbolické projevy např. ve výtvarné či jiné kreativní produkci a v hypnóze.
- konzumace některých typů počítačových her či násilných med. obsahů (Nepřímo, katarzně):

■ Zdrojem nevědomých tendencí a citů jsou především tzv. **vytěsněné obsahy mysli** - city a snahy, které vyvolaly odpor **morálního založení individua** - jelikož představují **pudová, egocentrická společensky nežádoucí hnutí**.

■ Proto dochází k potlačení takových tendencí - jejich **vytěsněním do nevědomí, kde se současně uskutečňuje transformace tohoto obsahu v nějakou náhradní tendenci** (nepřátelství, kritiku apod.).

■ Tyto obsahy žijí svůj **samostatný život a silně intervenují do naší vědomé psyché**. V hlubinách nevědomí jsou **skryty nejen vytěsněné obsahy, ale i animální infantilní předstupy, které si vyžadují, aby byly realizovány, energeticky vybity**. Tato tendence je **prožívána jako potřeba ukojení, touhy nebo přání**.

- Jádrem dynamiky nevědomí je **přání či touha, aby bylo cosi realizováno, reprezentováno.**
- Celá složitá myšlenková činnost, která začíná od vzpomínkového obrazu až k vytvoření vjemové totožnosti s vnějším světem, je jen vynucenou oklikou ke **splnění přání.**

- **Myšlení je tak náhradou halucinačního přání. Nutně pak nemůže být sen ničím jiným než splněným přáním, protože náš duševní aparát nemůže být pohnut k práci ničím jiným než přáním.**
- **Obsahy nevědomí se různě překrývají. Dávno zapomenuté dětské vzpomínky však existují stejně nedotčeny časem jako zážitky z minulého dne.**

- Nevědomí je podle Freuda vlastně reálné duševno, jeho reálnou povahu nejsme schopni úplně a každodenně uchopovat stejně jako toho nejsme zcela schopni v případě vnějšího světa neúplně zprostředkovaného našimi smysly.
- Zajímavý je příklad tzv. **vteřinových snů**, který ilustruje otázku kolik času potřebuje sen, aby se mohl projevit ve snovém vědomí. Je čas snového příběhu stejně dlouhý jako u představovaného děje?
- Podobně divadelní performance rozlišuje čas reálný a dramatický.

■SHRNUTÍ

1/ motivace vědomí, ať je jakkoliv upřímná **neodpovídá vždy skutečným příčinám**

2/ jednání je někdy určováno silami, **které působí v psyché, ale neproniknou do vědomí**

3/ tyto psychické síly je možné za použití určitých technik **dovést do vědomí**

4/ všechny známé psychické funkce mohou probíhat **aniž bychom si jich byli vědomi**

5/ **nevědomé duševní procesy probíhají souběžně s přítomností vědomých dějů**, a vykazují vlastní dynamiku

6/ **psychické je širší než vědomé**, vědomí nezahrnuje jednotu celého duševního života.

7/ Nevědomí a vědomí tvoří dvě dimenze života. **Hranice mezi nimi nejsou nepropustné a je mezi nimi vztah vzájemného prostupování.**

8/ **nevědomé poznáváme skrze vědomé.** Odlišnost obou těchto oblastí nevyklučuje jejich příbuznost